

Черняк А. М.,
доктор юридичних наук,
помічник Голови Національного агентства
із забезпечення якості вищої освіти
ORCID ID: 0000–0002–4958–783X

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.4/69-77>

УДК 343.14:351.745.7:343.974

ВИКОНАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ З РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ ЧИ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО СТУДЕНТСЬКОГО ОБМІНУ

Анотація. Одним з важливих чинників розвитку нашої держави є обмін студентами з іншими країнами. Цей вид міжнародного співробітництва не лише сприяє становленню позитивного іміджу України та зміцненню ділових й дружніх відносин з іншими державами, а й справляє вагомий позитивний вплив на розвиток вітчизняної освіти і науки, збагачує державний бюджет через валютні надходження з-за кордону. Але поряд з позитивними результатами міжнародного студентського обміну мають місце і негативні.

Ситуація, що складається у сфері міжнародного студентського обміну, характеризується криміналізацією, стрімким поширенням та активною трансформацією різних схем злочинної діяльності, що також становить загрозу національній безпеці України.

Під час виявлення та досудового розслідування зазначених злочинів виникає низка проблем. Значна частина з них пов'язана із питаннями застосування інституту негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) та відповідних оперативно-розшукових заходів. Однією з таких дій є виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, що передбачена ст. 272 КПК України. У практичній реалізації положень цієї статті для викриття та розслідування злочинів у сфері міжнародного студентського обміну виникає низка правових та організаційних питань, що потребують наукового розв'язання.

Мета статті – визначити проблеми виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації у викритті у досудовому розслідуванні злочинів у сфері міжнародного студентського обміну та запропонувати шляхи їх вирішення.

У результаті дослідження встановлено, що забезпечення ефективності виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації в боротьбі зі злочинами у сфері міжнародного студентського обміну потребує вдосконалення законодавчої та підзаконної нормативно-правової регламентації цього оперативно-розшукового заходу та відповідної негласної слідчої (розшукової) дії.

Організація виконання спеціального завдання в межах протидії злочинам у сфері міжнародного студентського обміну повинна, з одного боку, ґрунтуватися на усталених у теорії та практиці оперативно-розшукової діяльності положеннях, з іншого – враховувати специфіку організованої злочинної діяльності у вказаній сфері.

Урахуванню підлягає конкретний вид злочинного формування, серед яких виокремлюємо: а) транснаціональні злочинні формування, які спеціалізуються на нелегальній мірації; б) транснаціональні злочинні формування, які спеціалізуються на продажу громадян України до інших країн; в) транснаціональні злочинні формування, що спеціалізуються на незаконному позбавленні волі іноземців, котрі прибули в Україну для одержання вищої освіти, вимаганні викупу за їх повернення, їх трудовій та іншій експлуатації; г) транснаціональні злочинні формування, які спеціалізуються на контрабанді предметів та речовин заборонених для вільного обігу, культурних цінностей; р) транснаціональні злочинні формування, які мають терористичну спрямованість; д) українські злочинні формування корупційної спрямованості; ж) злочинні формування, сформовані в Україні на етнічній основі за участю іноземних студентів; з) інші злочинні формування, сформовані в Україні за участі іноземних студентів.

Ключові слова: міжнародний студентський обмін, виконання спеціального завдання, оперативне впровадження, злочинна група, злочинна організація.

Постановка проблеми. Одним із важливих чинників розвитку нашої держави є обмін студентами з іншими країнами. Цей вид міжнародного співробітництва не лише сприяє становленню позитивного іміджу України та зміцненню ділових й дружніх відносин з іншими державами, а й справляє вагомий позитивний вплив на розвиток вітчизняної освіти і науки, збагачує державний бюджет через валютні надходження з-за кордону. Але поряд з позитивними результатами міжнародного студентського обміну мають місце і негативи.

Ситуація, що складається у сфері міжнародного студентського обміну, характеризується криміналізацією, стрімким поширенням та активною трансформацією різних схем злочинної діяльності, що серед іншого становить загрозу національній безпеці України. Вказане, насамперед, пов'язано як з корупційними проявами з боку представників правоохоронних, контролюючих органів, адміністрацій закладів вищої освіти, так і з використанням такого обміну вітчизняними, іноземними та транснаціональними злочинними формуваннями для прикриття своєї протиправної діяльності. Так, під приводом навчання до ЗВО України потрапляють особи, які поєднують одержання освіти з вчиненням злочинів (торгівлею наркотиками, втягненням до терористичної діяльності, участю у злочинних об'єднаннях, сформованих на етнічній основі тощо),

або взагалі кидають навчання та відразу поповнюють лави кримінальних співтовариств. Не гребують використанням міжнародного студентського обміну як прикриття для легального в'їзду в Україну і спецслужби іноземних держав та організацій, агенти яких зорієнтовані на вчинення шпигунства, диверсій, організації масових заворушень. Вітчизняні фахівці у сфері кримінального права використовують міжнародний студентський обмін для вчинення шахрайства, торгівлі людьми, контрабанди наркотиків та культурних цінностей тощо.

Під час виявлення та досудового розслідування зазначених злочинів виникає низка проблем. Значна частина з них пов'язана із питаннями застосування інституту негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) та відповідних оперативно-розшукових заходів. Одною з таких дій є виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, що передбачена ст. 272 КПК України. У практичній реалізації положень цієї статті для викриття та розслідування злочинів у сфері міжнародного студентського обміну виникає низка правових та організаційних питань, що потребують наукового розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окресленням кола проблем, пов'язаних з інститутом НСРД у кримінальному провадженні та визначенням шляхів вирішення, активно займаються фахівці в галузі кримінального процесу

та оперативно-розшукової діяльності: С.В. Албул, В.І. Василичук, М.Л. Грібов, М.А. Погорецький, Д.Б. Сергеева, О.С. Старенький, М.В. Стащак, В.Г. Уваров, Л.Д. Удалова, М.С. Цуцкерідзе, С.С. Чернявський та інші науковці. Водночас окремі актуальні питання практики не знайшли наукового розв'язання. Зокрема, це стосується використання окремих НСРД та оперативно-розшукових заходів у викритті та досудовому розслідуванні злочинів у сфері міжнародного студентського обміну¹.

Мета статті – визначити проблеми використання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації у викритті досудовому розслідуванні злочинів у сфері міжнародного студентського обміну та запропонувати шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Аналіз практичної діяльності оперативних підрозділів СБ України, НП України, Державної прикордонної служби України, компетенцію яких становить боротьба зі злочинами у сфері міжнародного студентського обміну засвідчує, що у цій сфері діють численні організовані злочинні формування. Вони мають різні спеціалізацію, структуру та чисельність, але діяльність кожної з таких груп завдає суттєвої шкоди суспільству та державі.

Будучи специфічною складовою української й транснаціональної орга-

нізованої злочинності, такі формування є загрозою національній безпеці нашої країни та міжнародному правопорядку в цілому. Вони впливають на широке коло суспільних відносин, економічний і політичний стан у державі. Сьогодні їх діяльність активізована через проблеми міграційної політики, невдале реформування правоохоронної та судової системи. Злочинні формування, що діють у сфері міжнародного студентського обміну, здебільшого мають транснаціональні зв'язки, використовують переваги сучасного глобалізованого світу, набувають здатності організовувати злочинний бізнес у формі стійкого промислу.

З давніх часів і донині в усіх країнах світу одним з ефективних засобів протидії організованим злочинним групам є таємне впровадження туди працівників правоохоронних органів або їх довірених осіб, а також негласне залучення до співпраці з цими органами окремих членів кримінальних співтовариств. Саме таким чином здобувають інформацію про структуру та склад злочинного формування, плани протиправної діяльності, вчасно попереджають або припиняють кримінальні правопорушення, проводять заходи з дезінформації та дезорганізації злочинних груп та організацій.

Безумовно, що такий вид розвідувальних операцій є ефективним і має активно використовуватися у протидії організованим злочинним формуванням,

¹ С Князев, 'Історично-правові передумови законодавчого врегулювання організації негласної роботи й оперативно-розшукової діяльності в Україні' (2018) 1 *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* 115–128; В Уваров, 'Проблеми правової регламентації інституту негласних слідчих (розшукових) дій' (2017) 3 *Вісник Національної академії прокуратури України* 19–24; М Грібов, 'Проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо особи за її згодою' (2018) 1 *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ* 87–95; Д Сергеева, 'Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні: щодо удосконалення норм чинного КПК України' (2016) 1 *Південноукраїнський правничий часопис* 105–107; М Погорецький, 'Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні' (2013) 1 *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* 270–277; М Погорецький, 'Застосування провокації в ході негласних розслідувань: питання правомірності' (2016) 1 *Вісник кримінального судочинства* 33–42; О Старенький, М Цуцкерідзе, 'Використання негласних слідчих (розшукових) дій як засобів доказування в кримінальному провадженні на досудовому розслідуванні' (2015) *Право України* 152–161; О Старенький, 'Проблемні аспекти законодавчої регламентації провадження негласних слідчих (розшукових) дій' (2013) 4 *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ* 449–455; М Стащак, Л Мазур, 'Проблемні аспекти застосування негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами ОВС України' (2012) 6 (84) *Митна справа* 85–89; О Татаров, 'Окремі проблеми при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій' (2016) 3 *Вісник кримінального судочинства* С. 69–77; С Чернявський, Л Удалова, 'Ґрунтовне дослідження теорії та практики функції обвинувачення у кримінальному провадженні України' (2016) 4 *Вісник кримінального судочинства* 199–202.

які діють у сфері міжнародного студентського обміну.

У радянській науковій та навчальній літературі, а також у джерелах часів незалежності України такі операції називали «оперативне впровадження», «оперативне проникнення», «проникнення в злочинне середовище», «спеціальна операція оперативного підрозділу», «спеціальна операція».

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативні підрозділи уповноважені виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями ст. 272 КПК України.

Зазначена норма кримінального процесуального закону передбачає, що під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі та документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування (ч. 1).

Виконання зазначеними особами такого спеціального завдання, як негласна слідча (розшукова) дія, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу (ч. 2).

Виконання спеціального завдання не може перевищувати шість місяців, а в разі необхідності строк його виконання продовжується слідчим за погодженням з керівником органу досудового розслідування або прокурором на строк, який не перевищує строку досудового розслідування (ч. 4).

Отже сьогодні виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації є безпосереднім засобом виконання завдань і досягнення мети як ОРД, так і кримінального процесу. Його сутність, механізм практичної реалізації та зміст результатів у межах кожної з названих діяльностей систем є однаковими. Юридична форма оперативного впровадження буде різною залежно від сфери застосування: в ОРД – оперативно-розшуковий захід, у кримінальному процесі – негласна слідча (розшукова) дія. Залежно від юридичної форми виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації набуває різного статусу, що втілюється у визначенні законом різних суб'єктів ініціативи його застосування та санкціонування, різних наслідків невиконання доручень на його проведення¹.

Аналіз положень, що урегульовують питання виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації на рівні КПК України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та на рівні міжвідомчих й відомчих нормативно-правових актів дозволяє виявити певні неточності та неузгодженості. Це стосується строків його проведення, кола суб'єктів виконання, шляхів одержання відомостей, речей та документів, які мають значення для досудового розслідування.

Причини зазначених розбіжностей полягають у тому, що законодавча регламентація досліджуваного заходу є неповною й недосконалою та суперечить усталеній практиці. Так, практика оперативних підрозділів, компетенцію яких становить протидія злочинам у сфері міжнародного студентського обміну, засвідчує, що впроваджені у злочинне формування особи одержують інформацію шляхом: безпосереднього спілку-

¹ А Венедіктов, 'Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації в оперативно-розшуковій діяльності та кримінальному процесі' (2014) 2 *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* 74–77.

вання з особами, які становлять інтерес, огляду приміщень, речей і документів, шляхом доступу до інформації, що міститься на електронних носіях, тощо. Впроваджені використовують технічні засоби документування злочинної діяльності. Фактично усе це відповідає іншим негласним слідчим (розшуковим) діям (оперативно-розшуковим заходам), зокрема і тим, що потребують попереднього одержання дозволу слідчого судді. Природно, що з формально-юридичного погляду відомості, одержані впровадженнями у такий спосіб, не можуть бути в подальшому використані у доказуванні.

Крім того, розробники підзаконних нормативно-правових актів тісно пов'язують досліджуваний оперативно-розшуковий захід з нормами ст. 272 КПК України, але при цьому іменують виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації наступними назвами: «Проникнення поліцейського «під прикриттям» в злочинну групу, незаконне збройне формування, організовану групу чи злочинну організацію»; «Проникнення»; «Упровадження в злочинну групу, незаконне збройне формування, організовану групу або злочинну організацію»; «Оперативне проникнення в злочинну групу»; «Спеціальна операція оперативного підрозділу».

У цілому ми вітаємо використання традиційної для вітчизняної правотворчої практики термінології, характерної для ОРД та кримінального процесу. Але використання різних найменувань для одного і того ж заходу або негласної слідчої (розшукової) дії не відповідає принципу юридичної визначеності та не сприяє вдосконаленню правозастосування. До того ж терміни «проникнення» та «упровадження» вказують лише на початковий етап виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

З цього приводу зазначимо, що лексична конструкція, яка застосовується

законодавцем («виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації»), є занадто громіздкою для позначення оперативно-розшукового заходу та конкретної НСРД. Аналіз практичної діяльності засвідчує, що у повсякденному службовому спілкуванні оперативними працівниками використовується скорочена форма цієї конструкції – «виконання спеціального завдання».

З огляду на викладене доцільно запровадити більш детальну законодавчу регламентацію виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Пропонуємо втілити це у формі внесення змін та доповнень до ст. 272 КПК України, куди внести наступні формулювання:

1. Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (далі – виконання спеціального завдання) – це діяльність штатного або позаштатного негласного працівника оперативного підрозділу упровадженого до організованої злочинної групи чи злочинної організації (або учасника зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі з оперативним підрозділом чи органом досудового розслідування) з одержання та фіксації фактичних даних про протиправну діяльність такої групи чи організації, що мають значення для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності чи кримінального провадження.

2. У межах виконання спеціального завдання його виконавцю дозволено без попередніх узгоджень та одержання будь-яких дозволів: використовувати документи, що зашифровують його особу та майно, яке перебуває у його користуванні; проводити оперативне опитування, оперативний огляд публічно доступних місць, оперативний огляд публічно не доступних місць, житла чи іншого володіння особи, предметів, речей документів з дозволу їх власників чи корис-

тувачів; проводити негласне фотографування, відеозапис та звукозапис.

Негативний вплив на застосування виконання спеціального завдання в боротьбі зі злочинністю справляє і юридична конструкція його урегулювання в межах оперативно-розшукової діяльності з відсиланням до норм КПК України. Така конструкція характерна для всіх оперативно-розшукових заходів, які за своїм змістом збігаються з негласними слідчими (розшуковими) діями. Такий підхід законодавця вважаємо не зовсім обґрунтованим, оскільки процедурні питання проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій потрібно регламентувати окремо. Особливо актуально це саме для виконання спеціального завдання, оскільки воно здебільшого проводиться саме в межах оперативно-розшукової діяльності.

Виходячи з особливої небезпеки, на яку наражається особа, що виконує спеціальне завдання, потрібно говорити не лише про винятковість застосування цього ОРЗ та відповідної НСРД, а й про особливий режим забезпечення його конспірації.

Крім викладеного, організація виконання спеціального завдання в межах протидії злочинам у сфері міжнародного студентського обміну повинна, з одного боку, ґрунтуватися на усталених у теорії та практиці оперативно-розшукової діяльності положеннях, з іншого – ураховувати специфіку організованої злочинної діяльності у вказаній сфері.

Щодо усталених у теорії та практиці оперативно-розшукової діяльності положень ОРД щодо виконання спеціального завдання, то вони знайшли свій концентрований вираз у закритій навчальній літературі. Сьогодні аналогічні та навіть більш детальні відомості щодо оперативного впровадження до організованих злочинних формувань можна знайти у загальнодоступних джерелах¹.

Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації у сфері міжнародного студентського обміну має враховувати специфіку організованої злочинної діяльності у вказаній сфері. У зв'язку з цим зазначимо, що злочинні формування, які діють у сфері міжнародного студентського обміну, не ідентичні за своєю спеціалізацією, чисельністю, структурою та іншими характеристиками. Проведені нами дослідження дали підстави класифікувати ці формування наступним чином.

1. Транснаціональні злочинні формування, які спеціалізуються на нелегальній міграції. За найбільш типовою схемою своїми членами вони мають: організаторів злочинного бізнесу в Україні; співорганізаторів у країнах, звідки відбувається міграція; представників дипломатичних представництв України за кордоном; посадових осіб Державної міграційної служби України, представників вищих навчальних закладів України, працівників фірм-посередників, що діють у галузі вищої освіти; працівників Державної прикордонної служби України, співорганізаторів злочинного бізнесу у країнах, до яких виїжджають нелегальні мігранти; особи (здебільшого, з кримінальною спрямованістю особистості), які забезпечують безпеку злочинного бізнесу.

2. Транснаціональні злочинні формування, які спеціалізуються на незаконному позбавленні волі іноземців, що прибули в Україну для одержання вищої освіти, вимаганні викупу за їх повернення, їх трудовій та іншій експлуатації. За найбільш типовою схемою своїми членами мають: українських та закордонних співорганізаторів злочинного промислу, представників дипломатичних представників України за кордоном, представників Державної прикордонної служби України, працівників фірм-посередників, що діють в галузі вищої

¹ П. Прыгунов, *Психологическое обеспечение специальных операций: оперативное внедрение: учебник* (Київ, КНТ 2006) 472.

освіти (дійсних або фіктивних), осіб, які забезпечують насильницьке утримання іноземців, їх експлуатацію та вимагання викупу.

3. Транснаціональні злочинні формування, які спеціалізуються на контрабанді предметів та речовин, заборонених для вільного обігу, культурних цінностей. Ці формування, здебільшого, використовують іноземних студентів, які навчаються в Україні, та громадян України, які навчаються в інших державах, як кур'єрів для переправлення зазначених предметів і речовин через державний кордон. Цим формуванням притаманна специфічна структура, яка складається з організаторів і певного ланцюга посередників між продавцем й кінцевим покупцем. При цьому інколи іноземні студенти в Україні не лише виступають як кур'єри, а ще й однією з ланок зазначеного ланцюга, наприклад, дрібнооптові збувальники наркотичних засобів.

4. Транснаціональні злочинні формування, які мають терористичну спрямованість. Як правило, вони використовують міжнародний студентський обмін для проникнення в Україну підбурювачів та організаторів терористичної діяльності під виглядом абітурієнтів, а інколи залучають до своїх лав студентів, котрі вже навчаються в Україні (під час перебування на батьківщині). Останні займаються втягуванням до терористичної діяльності як своїх співвітчизників, так і громадян інших країн, зокрема українців.

5. Українські злочинні формування корупційної спрямованості. Останні здебільшого виникають на ґрунті симбіозу представників адміністрації ВЗО, де навчаються іноземні студенти, посадових осіб державної міграційної служби, суб'єктів господарської діяльності, що надають посередницькі послуги з організації навчання іноземців в Україні. Вони спеціалізуються на одержанні неправомірної вигоди від іноземців за одержання документів, необхідних для легалізації в Україні, а також вирішенні питань щодо непритягнення до відповідально-

сті іноземців за вчинення правопорушень на території України.

6. Злочинні формування, створені в Україні на етнічній основі за участю іноземних студентів. Такі формування можуть мати як загально-кримінальну (корисливі та корисливо-насильницькі злочини, кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, прекурсорів, психотропних речовин та їх аналогів тощо) та економічну (злочини у сфері господарської діяльності) спрямованість, так і екстремістську. Остання полягає у підготовці та вчиненні протиправної, суспільно небезпечної діяльності, спрямованої на досягнення своїх цілей (мети), з використанням крайніх заходів і методів, що ґрунтується на ідеологічних, релігійних, політичних та інших поглядах і переконаннях.

7. Злочинні формування, що сформовані в Україні за участі іноземних студентів, можуть мати різноманітну злочинну спеціалізацію та відповідну до неї чисельність і структуру.

До всіх названих вище типів злочинних формувань, як правило, входять працівники Національної поліції та(або) інших правоохоронних органів України, які здійснюють прикриття злочинної діяльності.

Для кожного з наведених різновидів злочинних формувань, що діють у сфері міжнародного студентського обміну, будуть притаманні власні особливості організації і тактики виконання спеціального завдання. Вони полягають у визначенні конкретного ланцюга злочинного формування, який є найбільш придатним для впровадження та ефективного з погляду одержання необхідної інформації; у визначенні найбільш вигідного виду впровадження (одиночне, групове, комбіноване); у врахуванні злочинної спеціалізації конкретного формування; його складу (етнічного, вікового, кількісного тощо) та структури; географічних характеристик (транснаціональні, внутрішньодержавні).

Висновки. Забезпечення ефективності виконання спеціального завдання

з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації в боротьбі зі злочинами у сфері міжнародного студентського обміну потребує вдосконалення законодавчої та підзаконної нормативно-правової регламентації цього оперативного-розшукового заходу та відповідної негласної слідчої (розшукової) дії.

Для цього в оновленому Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» потрібно (без відсилання до норм КПК України) визначити цей ОРЗ, сформулювавши відповідну норму наступним чином:

Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (далі – виконання спеціального завдання) – це діяльність штатного або позаштатного негласного працівника оперативного підрозділу, упровадженого до організованої злочинної групи чи злочинної організації (або учасника зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі з оперативним підрозділом чи органом досудового розслідування), з одержання та фіксації фактичних даних про протиправну діяльність такої групи чи організації, що мають значення для виконання завдань оперативного-розшукової діяльності.

У межах виконання спеціального завдання його виконавцю дозволено без попередніх узгоджень та одержання будь-яких дозволів: використовувати документи, що зашифровують його особу та майно, яке перебуває в його користуванні; проводити оперативне опитування, оперативний огляд публічно доступних місць, оперативний огляд публічно не доступних місць, житла чи іншого володіння особи, предметів, речей документів з дозволу їх власників чи користувачів; проводити негласне фотографування, відеозапис та звукозапис.

Організація виконання спеціального завдання в межах протидії злочинам у сфері міжнародного студентського об-

міну повинна, з одного боку, ґрунтуватися на усталених у теорії та практиці оперативного-розшукової діяльності положеннях, з іншого – враховувати специфіку організованої злочинної діяльності у вказаній сфері.

Урахуванню підлягає конкретний вид злочинного формування, серед яких виокремлюємо: а) транснаціональні злочинні формування, які спеціалізуються на нелегальній міграції; б) транснаціональні злочинні формування, які спеціалізуються на продажу громадян України до інших країн; в) транснаціональні злочинні формування, що спеціалізуються на незаконному позбавленні волі іноземців, котрі прибули в Україну для одержання вищої освіти, вимаганні викупу за їх повернення, їх трудовій та іншій експлуатації; г) транснаціональні злочинні формування, які спеціалізуються на контрабанді предметів та речовин заборонених для вільного обігу, культурних цінностей; ґ) транснаціональні злочинні формування, які мають терористичну спрямованість; д) українські злочинні формування корупційної спрямованості; ж) злочинні формування, сформовані в Україні на етнічній основі за участю іноземних студентів; з) інші злочинні формування, сформовані в Україні за участі іноземних студентів.

Для кожного з наведених різновидів злочинних формувань, що діють у сфері міжнародного студентського обміну, будуть притаманні власні особливості організації і тактики виконання спеціального завдання. Вони полягають у визначенні конкретного ланцюга злочинного формування, який є найбільш придатним до впровадження та ефективним з погляду одержання необхідної інформації; у визначенні найбільш вигідного виду впровадження; у врахуванні злочинної спеціалізації конкретного формування; його складу (етнічного, вікового, кількісного тощо) та структури; географічних характеристик (транснаціональні, внутрішньодержавні).

REFERENCES**LIST OF LEGAL DOCUMENTS****LEGISLATION**

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy [Criminal Procedural Code of Ukraine: Law of Ukraine] vid 13.04.2012 № 4651-VI <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> data zvernennia 17.12.2019 [in Ukrainian].
2. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy [Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine] vid 05.04.2001 № 2341-III <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>> data zvernennia 17.12.2019 [in Ukrainian].
3. Pro operativno-rozshukovu diialnist: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine «On Operative and Searching Activity»] vid 18.02.1992 № 2135-12 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>> data zvernennia 17.12.2019 [in Ukrainian].

BIBLIOGRAPHY**AUTHORED BOOKS**

4. Pohoretskyi M, *Funktsionalne pryznachennia operativno-rozshukovoi diialnosti u kryminalnomu protsesi* [Functional appointment of Operative and Searching Activity in the Criminal Process] (Arsis, LTD2007) 576 [in Ukrainian].
5. Pryhunov P, *Psykholohycheskoe obespechenye spetsyalnykh operatsyi: operativnoe vnedrenye* [Psychological support for special operations: prompt implementation] (2006) 472 [in Russian].

ARTICLES

6. Venediktov A, 'Vykonannia spetsialnoho zavdannya z rozkryttia zlochyynnoi diialnosti orhanizovanoi hrupy chy zlochyynnoi orhanizatsii v operativno-rozshukovii diialnosti ta kryminalnomu protsesi' [A note of a special enrollment with respect to ill-intentioned organization of a group of ill-intentioned organizations in the operative-criminal process and criminal processes] (2014) 2 Borotba z orhanizovanoi zlochyynnistiu i koruptsiiei (teoriia i praktyka) 74–77 [in Ukrainian].
7. Hribov M, 'Provedennia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii shchodo osoby za yii zhodoiu' [Conducting Covert Investigative (Detective) Actions in Respect of a Person with the Person's Consent] (2018) 1(106) Naukovij visnik Nacionalnoi akademii vnutrishnih sprav 87–95 [in Ukrainian].
8. Kniaziev S, 'Istorychno-pravovi peredumovy zakonodavchoho vrehuliuvannia orhanizatsii nehlasnoi roboty y operativno-rozshukovoi diialnosti v Ukraini' [The Historical and Legal Background of Covert Operative and Search Activities Regulation in Ukraine] (2018) 1 Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav 115–128 [in Ukrainian].
9. Pohoretskyi M, 'Nehlasni slidchi (rozshukovi) dii: problemy provadzhennia ta vykorystannia rezultatuv u dokazuvanni' [Covert investigative (search) actions: problems of proceedings and using of the results in proving] (2013) 1 Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav 270–277 [in Ukrainian].
10. Pohoretskyi M, 'Zastosuvannia provokatsii v khodi nehlasnykh rozsliduvan: pytannia pravomirnosti' [The use of provocations during secret investigations: the issue of legality] (2016) 1 Visnyk kryminalnoho sudochynstva 33–42 [in Ukrainian].
11. Serhieieva D, 'Problemni pytannia postanovlennia ukhval pro provedennia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii' [Problematic issues of decision on conducting covert investigative (search) actions] (2014) 1 Visnyk Chernivetskoho fakultetu Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia» 177–186 [in Ukrainian].
12. Starenkyi O, 'Problemni aspekty zakonodavchoi rehlamentatsii provadzhennia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii' [Problematic aspects of the legislative regulation of conducting covert investigative (search) actions] (2013) 4 Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav 449–455 [in Ukrainian].
13. Stashchak M, Mazur L, 'Problemni aspekty zastosuvannia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii operativnyimi pidrozdilamy OVS Ukrainy' [Problematic aspects of using covert investigative (search) actions by operative subdivisions of Internal Affairs Bodies of Ukraine] (2012) 6 (84) Mytna sprava 85–89 [in Ukrainian].
14. Tsutskiridze M, Starenkyi O, 'Vykorystannia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii yak zasobiv dokazuvannia v kryminalnomu provadzhenni na dosudovomu rozsliduvanniya' [Secret Investigation (Search) Actions as a Means of Proof in Criminal Proceedings in Pre-Trial Investigation] (2015) Pravo Ukrainy 152–161 [in Ukrainian].
15. Uvarov V, 'Problemy pravovoi rehlamentatsii instytutu nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii' [Challenges of covered investigative actions legal regulation] (2017) 3 Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy 19–24 [in Ukrainian].

Cherniak A.,
Doctor of Laws Science,
Assistant to the Head of the National Agency
for Quality Assurance in Higher Education
ORCID ID: 0000-0002-4958-783X

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.4/69-77>

EXECUTION OF A SPECIAL TASK TO DISCLOSE THE CRIMINAL ACTIVITIES OF AN ORGANIZED GROUP OR CRIMINAL ORGANIZATION IN THE SPHERE OF INTERNATIONAL STUDENT EXCHANGE PROGRAMS

Annotation. *One of the important factors in the development of our state is a student exchange with other countries. This type of international cooperation not only contributes to the establishment of a positive image of Ukraine and the strengthening of business and friendly relations with other states, but also produces a significant positive impact on the development of domestic education and science, enriches the state budget for foreign exchange earnings from abroad. But along with the positive results of international student exchange programs, there are negative ones.*

The situation in the sphere of international student exchange programs is characterized by criminalization, the rapid spread and active transformation of various schemes of criminal activity, which, among other things, poses a threat to the national security of Ukraine.

During the detection and pre-trial investigation of these crimes, a number of problems arise. A significant part of them is related to the use of the institute of covert investigative (search) actions and the corresponding operational and investigative measures. One of these actions is the performance of a special task to disclose the criminal activity of an organized group or criminal organization, provided for by Art. 272 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. In the practical implementation of the provisions of this article to detect and investigate crimes in the sphere of international student exchange program, a number of legal and organizational issues arise that require a scientific solution.

The purpose of this article is to identify the issues of using the execution of a special task to disclose the criminal activities of an organized group or a criminal organization in uncovering a pre-trial investigation of crimes in the sphere of international student exchange, and suggest their solutions.

This study found that ensuring the effectiveness of the execution of a special task to disclose the criminal activities of an organized group or a criminal organization in the fight against crimes in the sphere of international student exchange program needs to improve the legislative and subordinate normative and legal regulation of this operational and investigative activities and the corresponding covert investigative (search) actions.

The organization of the execution of a special task within the framework of counteracting crimes in the sphere of international student exchange program shall: on the one hand, be based on the provisions adopted in theory and practice of operational investigative activity, and on the other, take into account the specifics of organized criminal activity in this sphere.

It is necessary to take into account the specific type of criminal formation, among which we distinguish the following: a) transnational criminal groups; b) transnational criminal groups that specialize in trafficking Ukrainian citizens to other countries; c) transnational criminal groups that specialize in the illegal deprivation of liberty of foreigners who have arrived in Ukraine to receive higher education, extorting ransom for their return, their labor and other exploitation; d) transnational criminal groups that specialize in smuggling objects and substances prohibited for free circulation, as well as cultural property; e) transnational criminal groups with a terrorist orientation; f) Ukrainian criminal corruption groups; g) criminal groups formed in Ukraine on an ethnic basis with the participation of foreign students; h) other criminal groups formed in Ukraine with the participation of foreign students.

Keywords: *international student exchange; performance of a special task; operational implementation, criminal group, criminal organization.*

Стаття надійшла до редакції журналу 20.12.2019.